Utrecht University Library
Partner in Science
Universiteit Utrecht

Reis door een gedeelte van Duitschland, Oostenrijk en Italië, 14 juni 1823 - 8 oct. 1824

https://hdl.handle.net/1874/386688

12

40
12

ANTONIO MOSCHETTI
Libraro in Via della Croce N.º 75,
ROMA

O.E. 12

Hss. Ackersdijck.
4

J. 1316

Hs.
0 E 12

Mss. Ackerd. 4. (XII)

De Vesuvius. Portici.

2 april. Napels.

Toen wij voldaan waren van den krater te zien, en op zijnen rand, nagelijk meer dan voorzigtig was, gewandeld hadden, zijn wij weder afgeklommen, of liever afgegleden; want in den lossen grond kan men haast geene voetstappen maken, het schuift steeds onder de voeten weg; op die wijs komt men met de grootste snelheid in de laagte. De lucht was nu zeer helder en verrukkend was het gezigt: de schoone baai, links het voorgebergte van Camutario, waarvan de kruin besneeuwd, en de voet met een aantal steden en dorpen bebouwd zijn; – regts de kapen van Posilipo en Misena; meer landwaardts de Apennijnen. De stad Napels en de gansche kust met de vele steden en dorpen. Aan den mond der baai Ischia, Procida, Capri, en zeer in 't verschiet Ponzo en Ventotiene. Dit alles overziet men. De zee was steeds in beweging, en het witte schuim omboorde de gansche kust. Nooit hoop ik de herinnering van zulk een gezigt te verliezen.

Bij de heremiten, er zijn er twee, hielden wij nu een tamelijken maaltijd, en vervolgden toen onzen weg naar Resina en Portici. Deze dorpen zijn zoo schoon gelegen, dat ze uit Napels menigvuldig bezocht worden, en in den zomer door vele familien tot verblijf gekozen worden; men ziet er een groot aantal villa's; – ook de koning heeft er een paleis, dat wij bezigtigd hebben. De beste vertrekken zijn door Murat ingerigt en gemeubeld.

Portici, Museum.

Het gebouw in Napels wordt nog uitgebreid en opgemaakt; als dit vaardig is, zullen ook deze stukken bewaards worden overgebragt, en dan zal in Napels alles, wat uit de opgedolvene plaatsen gekomen is, bijeen zijn; zeker eene verzameling die enig in de wereld is.

ACADEMIA RHENO TRAIECTINA

Men kan niet ontkennen, dat de koningen van Napo-leons familie veel smaak hadden; my dunkt, dat hunne meeste paleizen beter ingerigt zyn, dan die der andere vorsten. Voor my hadden het meest belang de vloeren van mozaïk, die grootendeels uit Herculanum en Pompeï genomen zyn, en de fresco's aan de gewelfde zolders der zalen, waarin men de fresco-beelden van Hercula-num, die goden en godinnen, en vooral danseressen, voorstellen, heeft nageschilderd; deze zyn buitengewoon bevallig. My dunkt de danseressen van het tooneel zouden ze met vrucht kunnen bestuderen. Men vindt ons hier ook een aantal portretten van de familie Murat;

Uit het Museum van Portici heeft men de standbeel-den, handschriften enz. naar het Museum in Napels over-gebragt. Alleen zyn gebleven de fresco's, welke men uit de muren van Herculanum, Pompeï en Stabia genomen heeft. Deze zyn zeer belangrijk. Vele hebben zeer geleden. Een aantal zyn bloote versiersels: arabesken, bloemen, beesten enz. — eenige zyn gezigten van gebou-wen, waaronder één van een theater, — eenige landscha-pen; — sommige stellen tooneelen uit komedies voor; — ande-ren: de inneming van Troja; — de dood van Sophonisba; — Venus, die in eene schelp geboren wordt; — Hercules als kind, die de slangen worgt; — Telephus, zoon van Hercules, door een hert gezoogd; — Orestes en Pilades door Ephi-genia herkend; — Theseus — Sapho — Dido. — Eenige zyn uit de voorgevels van huizen genomen, en hebben

Portici Museum. Herculaneum.

Er lagen ook een aantal wijnkruiken. Die hebben de zonderlinge eigenschap, dat ze van onderen spits toeloopen, en niet staan kunnen, zoo men ze niet ergens tegen laat rusten.

Recke III. 104.

als uithangborden gediend, van deze stelde een voor een Schoenmakerswinkel; - een de werkplaats van keukengereedschappen; - een ander een kinderschool, dit was vooral zonderling, om het tafereel dat men gekozen had; te weten: een kind dat gestraft wordt, het ligt voorover, één houdt het by de armen, een ander by de voeten, en de meester slaat het op zyn achterste.

In sommige schilderstukken is veel uitdrukking van houding en gelaat, maar vele hebben, dunkt my, weinig kunstwaarde.

Men heeft hier ook de muren van de wachtkamer, die met allerhande namen, woorden en figuren beschreven zyn. Het strafyzer, waarin ze met de voeten werden vastgemaakt, heeft men in de wachtkamer gevonden, en vier skeletten waren er nog ingesloten; buiten die gevangenen, was er niemand in 't vertrek, zoodat deze verhinderd zyn geworden te vlugten. Dit strafyzer had veel overeenkomst met de strafblokken die men in Hungaryen nog gebruikt.

Van Herculanum is niets te zien, dan het theater, dat diep onder den grond ligt, en maar gedeeltelyk is uitgegraven. Men bragt ons met lichten daarin. De muren van theaters zyn, om zich een duidelyk denkbeeld van zulke gebouwen te maken, zoo my dunkt even goed zoo niet beter; alleen was dit theater nog van zyne versiersels; marmeren platen en zetels, standbeelden enz. voorzien; doch die heeft men byna allen ook weggenomen. Alles wat men verder in Herculanum

voorgebergte van Massa.

uitgegraven heeft is weder opgevuld, zoo dra men de standbeelden en andere kostbare voorwerpen had weggenomen. De omstandigheid, dat Herculanum met lava, niet met asch bedekt is, en de geweldige diepte zyn welligt grootere zwarigheden tegen het opdelven, dan de meestal ellendige huizen der dorpen, die er opstaan. Thans wordt er in 't geheel niet gewerkt.

Na dit alles gezien te hebben, zyn wy met onze boot terug-gevaren; er was veel wind, en de zee was ruwer als des morgens; de gezigten waren steeds heerlyk schoon; by 't ondergaan der zon vertoonde zich byzonder de Vesuvius en al de plaatsen aan zynen voet, ook het voorgebergte van Cannutaris in groote pracht. Napels lag lang voor 't ondergaan der zon in de schaduw.

Ik ben nog in het theater San Carlino geweest, waar de geschiedenis van een boosdoener, die gestraft wordt, en eene regt aardige Farza van Pangrazio Biscegliese vertoond werden. Een schoolmeester, die heimelyk een bezoek maakt, en in de kelder gesloten wordt, als de man thuis komt, en een soldaat, die, omdat men hem niet vriendelyk ontvangen heeft, dit uitbrengt.

Zaterdag 3 april. Dezen morgen, om 9 uren, ben ik met de Heeren Robertson en Osborn uitgereden, om eenen uitstap westelyk van Napels te maken. Door de Grotta di Posilipo, het dorpje Fuori-Grotta, naar de stad Pozzuoli; hier hebben wy een gids en toortsen mede genomen, en hebben dadelyk onzen weg vervolgd.

Omstreken.

Behalven het gewone handboek van Vasi, heb ik ook over deze streek gelezen. Forsyth's Remarks &c. – naderhand heb ik nog gebruikt het werkje van Andr. de Jorio Viaggio di Enea, Napoli 1823, waarin hy tracht alles naauwkeurig uit te leggen.

Vasi 147.

Recke I, 121 e 161.

Vasi 150.

Vasi 148.

Napels,

Het kleine eiland Nisida en het Lazaret lieten wy in
ter zyden langs de kust, zeer liggen.

Wy kwamen nu aan de streken, die men meent dat
tonelen van de oude mythologische verhalen, ook
van de geschiedenis van Virgilius Aeneas geweest
zyn. Al wie van deze onderwerpen niet zyne bysonde-
re studie maakt, kan moeyelyk in een onderzoek
omtrent de juistheid der aanwyzingen, die men hier
doet, zich verdiepen; - de onderzoeker van de oudhe-
den doet het zelfs welligt zonder veel vrucht. De fa-
belen en verhalen der oudheid is men waarschijnlyk
niet altyd geographisch naauwkeurig geweest; en
bovendien is de toestand van het land nergens meer
dan hier veranderd en onherkenbaar geworden. Ik
wil alleen kortelyk opteekenen, wat ik gezien heb.

Regts op de rotsen zyn vele overblyfsels van gebouwen;
men kan zich niet voorstellen welke de form daarvan
geweest is omdat er te weinig meer van overgebleven is.
Men noemt ze Villa di Cicerone. Zeker is het dat Cicero
in deze streek zyn landgoed, Academia genaamd,
heeft gehad. Links lieten wy den Monte nuovo liggen
die in 1538 binnen twee dagen ontstaan is, en eene hoog-
te van 2400 voeten heeft. Op eenigen afstand regts den
Monte Barbaro, waarop het klooster St Angelo staat.
Wy klommen op eene kleine hoogte en zagen het meer
Avernus, waar men zegt, dat de ingang tot de onderwe-
reld was, en waarby de Styx vloeide; wat verder de La-
go Lucrino, welke de oude Cocytus moet geweest zyn.

Omstreken.

Reeke III. 150. Vasi 162. Deze arco was eene poort der
Vasi 159. stad Cuma.

Vasi 162.

Vasi 160. Reeke III. 150
Hebyt meer van Avernus is een andere grot die ook den
benaming als die der Sybillen draagt. Vasi 150
Volgens Forsyth is die van Cuma de ware grot
welke Vergilius aanwyst.

Vasi 150.

Vasi 163.
Wy reden langs het meer van Fusaro, waarin een
jagthuis des konings gebouwd is.

Verder kwamen wy aan eene plaats, waar de weg door de rots uitgehouwen is, en waar men door eene magtigen onder boog, Arco felice genaamd passeert. Nu waren wy op de plaats, waar oudtyds de stad Cuma gestaan heeft. Op eene hoogte zagen wy het meer van Licola het geen gemeenschap met de zee plagt te hebben en de haven van Cuma was; - nu is het van de zee afgescheiden, en omringd met moerassig land. Onze gids bragt ons nu naar de Grot der Sybillen; zy is niet groot, men klimt er op eene trap naar boven, maar indien er te voren meerdere gangen geweest zyn, heeft ze de tyd verwoest, nu kan men nergens heen. Op de hoogte boven deze grot was, zoo men zegt, de tempel van Apollo Sanatorius, met welken tempel de grot in verbinding stond; nu ziet men weinig overblyfsels van dien tempel. Men wees ons het Amphitheater, waarvan alleen nog de omtrek zigtbaar is; van binnen is alles met wyngaarden beplant, en men was bezig de gewezene arena om te spitten.

Vervolgens zagen wy de overblyfsels van den tempel van Diana Lucifera; - van dien van Mercurius, zoo als men zegt, bestaande in een groot rond gewelf, waar in een sterke echo is, en uit twee langwerpige vertrekjes; - van een tempel van Venus. Niet ver van deze zagen wy nog kleine gewelfde vertrekjes, die men Stanze of Bagni di Venere noemt.

Niet ver van Cuma heeft de kleine stad Linternum gelegen, waar Scipio Africanus de laatsten tyd van zyn leven heeft doorgebragt, en ook begraven is.

Omstreken.
Vasi 153.

Vasi 152.
In het dorp wees men ons de overblyfsels van een Circus, die men Mercato di Sabato naemt. Vasi spreekt er van p 156.

Vasi 156.

Nu kwamen wy te Baiae, waarvan byna niets meer bestaat, dan grondslagen en ruïnen van gebouwen, die overal aan deze gansche kust gestaan hebben. Alles is hier vol van herinneringen aan de Romeinsche geschiedenis en Romeinsche namen en monument. Er zyn nu slechts eenige woningen van landlieden en visschers. Op de vooruitsteekende rots is een kasteel gebouwd, waarin eene bezetting is van invaliden.

In eene kleine herberg, of liever winkel van eetwaren, hebben wy wat brood en wyn met oranjeappelen gebruikt; en hebben toen onzen weg te voet vervolgd naar het dorp Bauli. Deze wandeling was allerliefst; het land is heerlyk schoon, en steeds heeft men de zee in 't gezigt. Overal zyn overblyfsels van oude gebouwen; de gidsen geven ze nu en dan benamingen, die wel niet veel grond zullen hebben. Men wees ons de resten der Villa van Hortensius. Wy bezigtigden ook de zonderlinge vergaderbak voor water, welke door Lucullus op eene ontzachelyke groote schaal gebouwd is, en nog byna ongeschonden bestaat onder den naam van Piscina mirabile. Voortwandelende kwamen wy aan de haven en het voorgebergte van Misene, waar ook zoo veel weelderige villas plagten te wezen. Voor het uitzigt is het een schoon punt. Nu een weinig regts om slaande, gingen wy langs het meer der Mare morto welke men zegt dat de Acheron der fabelleer is, en wandelden door de Elisesche velden.
Wy gingen nu terug naar het dorp Bauli. Kinderen, vooral meisjes, omringden ons onder het vragen om een

Omstreken.

Vaar 152.

Vaar 142.

Vaar 138

zalmeis. Toch had het hekelen hier niet zulk een afrigte„
lyk voorkomen als elders; het was meer een bymerk,
dat zy onder het spinnen waarnamen, en met zachte
kine stemmen zochten zy meer den vreemdeling tot
het geven van eenige „grani" te verleiden, dan hem
die af te persen, zoo als anders gewoonlyk plaats
vindt. In Bauli hebben wy eene boot genomen,
wy voeren langs de ruines die men als het Sepol„
cro d'Agrippina aanwyst. Het kasteel van Baja
en de Grot, die men ook als de woning der Sybille
aanwyst, en waar de tyd ons niet toeliet in te gaan,
kwamen wy aan de Bagni di Nerone of Stufe
di Tritola. Ik ben in een der gangen tot aan den
oorsprong van het water gegaan, het was bykans
de damp was naauwelyks uit te staan. De leids„
man zond in een vat een weinig van het water me„
de en daarin waren eyeren in eenige minuten gaar.
Naby den weg aan strand gegaan zynde vonden wy
het rytuig weder en reden naar Puzzuoli, waar ik
bleef, om nog het merkwaardige te zien, terwyl my„
ne reisgenooten naar Napels terug keerden. Ik bezocht
de Cathedrale, waar in men nog de overblyfsels ziet
van den Tempel van Augustus, die te voren hier stond.
De Solfatara is een krater van een uitgebranden vuur„
spuwenden berg; ik vond, dat hy veel gelykheid had
met den krater van den Vesuvius. Men gaat over een
holen grond, dit hoort men, als men een grooten

Omstreeken.

Vase 143.

Vase 160.

Vase 144.

steen hard nederwerpt, dan dreunt het als boven een groo-
ten kelder. Op veel plaatsen is de aarde nog zeer heet.
Er is nog eene opening of mond, waarin het water ge-
weldig kookt, en waaruit dikke, stinkende dampen
opstijgen. Dit water wordt in sommige baden gebruikt.
De wanden van de rotsen rondom zijn geel en bruin
met zwarte strepen; op andere plaatsen zijn zij met
aarde en gras bedekt. Men wint hier zwavel door
de steenen boven het vuur te leggen, en de dampen
in pijpen op te vangen, waarin zij als nog zuivere zwa-
vel verdikken. Arsenicum wordt ook gewonnen.
Men wees mij niet ver van hier eene oude grafplaats,
die niet lang geleden ontdekt is. In een gewelf met
mozaïk ingelegd staan eenige sarcophagen van wit
marmer met basreliefs versierd.

Het Amphitheater is zeer vervallen; de ingangen
beneden, ook eenige trappen en de buitenmuur
zijn nog zigtbaar, van binnen is alles begroeid.
De tempel van Jupiter Serapis. Men ziet nog den
omtrek; in 't midden eene verhevenere plaats, een
aantal vertrekken rondom; de witte marmeren
vloer, eenige fraaije kolommen. Thans bederft men
deze ruïne nog meer door badkamertjes op de voor-
ber vertrekken des tempels te bouwen.

Ruïnes van de tempels van Neptunus en van Diana:
vormlooze overblijfsels.

In de haven zag ik de overblijfsels van de oude molo,
welke tevens het begin was der Schipbrug, welke Ca-

Omstreken. Puzzuoli.

ligula van hier naar Baiae gemaakt had.

Puzzuoli is eene vrij groote stad; zoo men mij zegt zijn er 9000 inwoners, en is de zetel van een bisschop, maar zij is niet mooij gebouwd: de straten zijn naauw, veelal steyl en met kleine morsige huizen bezet. Het voorkomen en de levenswijze der menschen bleef voor mij nog het belang der nieuwheid. Als ik hen zoo in hunne zorgelooze levendigheid zag op de straten, op de huizen, waarvan het vertrek aan de straat uit een gewelf bestaat, dat vooraan geheel open is, want deur en vensteren zijn een, en blijven den geheelen dag open; dan dacht ik wel eens, dat wellicht deze inwoners van Puzzuoli niet zoo geheel verschillend waren van de bewoners van het oude Puteoli. Er is in de lagere volksklasse eene onveranderlijkheid die des te grooter is, naarmate zij meer aan zichzelve wordt overgelaten; en nergens werkt de regering en de hoogere standen minder op het volk dan hier, hunne invloed is, geloof ik, alleen negatief, namelijk door 't verwaarloozen van alles, wat den toestand van het volk zoude kunnen verbeteren.

Het weder is heden zeer afwisselend geweest: regen en wind, en heldere zonneschijn; tegen den avond was het uitnemend schoon, en met groot genoegen wandelde ik door dit heerlijk land. Meermalen zag ik schilderachtige tafelen, waartoe de menschen mede behoorden; zoo b.v. zag ik een ezel, die eene mande met groenten aan elke zyde droeg; op elke mand een bosch met brandhout; en boven op de vrouw met het kind op den schoot; wat verder kwam een tweede ezel, die een andere vragt droeg, en waarbij de man met twee jongens te voet ging, met de spade op den schouder. Zoo kwam de familie van den akker terug en bragt den voorraad voor den volgenden zondag mede. Dit eenvoudig tooneel, door de avondzon beschenen, en in het midden van

het schoone landschap, overtrof voor my menig beroemd schilderstuk. De lucht was zeer welriekend, meestal van meerdere bloemen en van bloeijende boonen, die hier gansche velden bedekken. Bij de zijweek in mijn vaderland, en, zoo als de geur der bloemen zeer op het geheugen werkt, herinnerde ik mij menige wandeling aldaar, die mij, even als die in de Campagna felice van Napels, onvergetelijk zijn.

Het water is in deze warme streken van groot aanbelang: ik heb heden een aantal putten opgemerkt in het midden der groentetuinen; zij waren zeer groot en van een rad voorzien bestemd om met een paard, even als in een molen, het water op te halen. In den zomer wordt op die wijze de gansche tuin begoten.

Het was half acht toen ik terug kwam; en ik was vermoeid van het veel wandelen en veel zien, zoo dat ik mij kort na het eten ter rust begeven heb.

Zondag 19 april.

Onder de gebruiken van Napels behoort, dat alle morgens een aantal koeijen en geiten door de straten gaan, om aan alle huizen melk te brengen. Deze dieren komen van buiten de stad, en als zij de inwoners voorzien hebben, gaan ze weer terug. Toen wij gisteren [illegible] uitre- zagen wij gansche scharen, die door de poort van Pausilippo de stad uit gingen. Zij zijn altijd van bellen voorzien en zoo tref ik in de levendigste hoofdstad hetzelfde gebruik aan, dat op de eenzame Alpen plaats vindt.

Ik merk steeds op de groote neiging die men hier heeft, om zich op de straten en marktpleinen op te houden. Als het regent

Gebruiken.

gaat elk een schuilen, doch zoo dra houdt de regen niet op, de
laatste droppels vallen nog, terstond komen al de kraamp-
jes en tafeltjes met vruchten en andere waren, weder te
voorschyn komen, en van alle kanten komen de menschen
als waren by den zonneschyn, uit de huizen waar zy ge-
schuild hadden. Ik zie hier onder de lagere volksklasse
weinig parapluis en de landlieden hebben er in 't geheel
geen; terwyl in 't Noorden van Italie gewoonlyk aan den
hemel is, of men ziet er elkeen met een parapluie onder
den arm. Men is hier minder kouwelyk dan in noor-
delyke landen, het natte straat en zit op de straten by eene
warmte die Duitschers en Hollanders naar het vuur wenden
drogen; - ook heeft men zeer zelden schoorsteenen, zelfs
het paleis des konings te Portici zagen wy met pannen
houtskool verwarmen. Het schreeuwen is een karak-
tertrek der Napolitanen, nergens heb ik het zoo hard ge-
hoord; zy schynen in het uitzetten der stem een genoegen
te vinden, want er is geheel geen evenredigheid tusschen de
stem en de noodzakelykheid, om zich te doen verstaan.
Het is dikwyls als men door de straten gaat zeer hinderlyk.
Er is hier ontzachelyk veel consumtie van oranje en ci-
naas-appelen; overal ziet men ze uitgestald, en het volk
staat altyd rondom de verkopers te eten; zy zyn zeer goed-
koop; ik hoor steeds roepen: vier voor een „grano”. Dit is
tegen ½ cent Hollandsch het stuk. Men noemt hier de
Cinaas-appelen „portogalli”.

Ik heb eene groote wandeling om en door de stad ge-
daan: voorby de Albergo dei poveri, een gebouw, waarin

Wandeling. Catechelatie.

Ik heb naderhand vernomen, dat zy heet Santa Ma-
ria del pianto

men denken zoude, dat plaats voor al de armen zijn moest; en waar men toch niet kan veronderstellen dat er vele zijn, wanneer men opmerkt welk groot aantal in de stad rondzwerven. De Strada del Campo, een heerlyke nieuwe weg, grootendeels door koning Joachim aangelegd. Toen ik dezen weg eenigen tyd vervolgd had, ben ik langs een voetpad regts afgeslagen, naby eene kerk, die men my zeide dat Lebiante genaamd was. Ik ging er eens in en vond een priester bezig een aantal vrouwen te catechiseren. Ik vond my in myne kindsheid verplaatst want het was volmaakt hetzelfde wat my de catechiseer-meester en maitres plegten te leeren; hy behandelde de naam van Jesus, de zalving als priester, als koning enz: alles dezelfde dogmenleer. - Alleen was er eene episode waarmede hy bezig was, toen ik inkwam, die wat zonderling was. Het uitspreken van den naam Jesus zeide hy, als men het vloekende deed, was een groot geneesmiddel, hy wist dat een man van den Duivel aangevallen was, die hem de keel toekneep, zoo dat hy niet spreken kon, doch toen hy den naam van Jesus had willen uitroepen, was hem dit toch gelukt niet tegenstaande het knypen des Duivels, die dadelyk, dit wonder ziende, den man verlaten had, zoo dat hem het uitspreken van dien naam genezen had. Ik ger dat hy met opzet zulke episoden invlocht terwyl ik er by was, want ik stond niet ver van hem af en hy merkte my zeer wel op. De vrouwen antwoorden zeer vlug en eenige scheenen goed onderleid te zyn; somtyds waren hare antwoorden geheel mis, zoo dat hy er zelf om lachte.

Wandeling. Gevangenissen. Vrouwen.

Op deze wandeling ben ik ook gegaan langs het hospitaal der gevangenen, een zeer groot gebouw, dat zeer bevolkt scheen; althans voor al de traliesvensters zag men menschen, die zich met hunne kennissen buiten de gevangenis onderhielden, en bij de voorbijgangers om aalmoesen aanhielden. Ditzelfde heb ik aan de andere gevangenissen gezien, ook in kleine steden: Puzzuoli, Nocera enz: de gevangenen staan aanhoudend voor de tralies en het gemeene volk, dat niets te doen heeft staat er rondom en houdt gesprekken met hen; — mij dunkt men kan geen slechtere maatregels nemen (ten zij men bedoele) om het kwaad te verspreiden, en om de kracht van de gevangenis, als straf, en nog meer als middel om het kwaad te ontdekken, weg te nemen.

Het gezigt nabij deze kerk was zeer mooi, aan de eene zyde tegen den Vesuvius en aan de andere zyde over de Stad tegen de berg van Posilipo, de zee en de eilanden voor my, en nader by het vlakke land waar alles groen en levendig was. Op elke hoogte in den omtrek van Napels ziet men hoofdzakelyk dezelfde voorwerpen, en toch is er altyd verandering, en altyd nieuw genot in het aanschouwen.

Afgeklommen kwam ik op een anderen weg, die tusschen Groentetuinen en kleinen huizen ging en my weder naar de Stad voerde. Er werd hier overal veel gewandeld, maar van eene geheel andere klasse als in den omtrek van de Chiaja; namelyk van geringe burgers, die voor den vreemdeling niet minder belangryk zyn, omdat ze meer nationaal zyn; de hooge standen zyn zich byna in alle landen gelyk.

Ik kwam nu aan de Ponte Maddalena, die het oostelyk einde der Stad is, en werwaarts men in processie gaat, wanneer uitbarstingen van den Vesuvius plaats hebben, ten einde de tusschenkomst van Maria en de Heiligen in te roepen, om de Stad te bewaren. In deze streek der Stad, Fuor della porta Cumana, woont de laagste volksklasse, en alles is opgepropt van menschen; uit nieuwsgierigheid wandelde ik hier in de Borgo Sant Antonio en omliggende straten; onder anderen kwam ik door die, welke voor 't verblyf der ligte vrouwen van den onedelsten rang zyn aangewezen en waar alleen zy zich mogen vertoonen. In al deze straten gingen aanhoudend Oostenryksche schildwachten op en neder; hunne styve, ernstige houding stak bespottelyk af by de wilde levendigheid dezer dames en dergenen die kwamen om haar op te zoeken. Overigens was het hier niet zeer verschillend van hetgeen men in Amsterdam en Rotterdam in vele straten gewoonlyk ziet.

Handel. Lazzaroni.

Vasi 70. Lì 28 aug.

Men kan nagenoeg van het eene eind der stad tot het andere langs het water gaan, hoewel aan de westelyke zyde van het Castello dell Ovo alleen regt fraaye huizen staan. De eigentlyke haven is maar een klein gedeelte van de baai die de stad bespoelt, en toch, zegt men my, is zy groot genoeg, want er is volstrekt geen handel, dan die welke de stad van levensmiddelen en voorwerpen van weelde voorziet; voor een groot gedeelte wordt dit een en ander betaald met het geld dat de vreemdelingen komen verteren, om het schoone klimaat te genieten. Dit kan hun de Napolitaan jaarlyks leveren zonder dat het uitgeput raakt, en zonder dat hy van zyne werkeloosheid behoeft af te gaan.

Nergens ziet men zoo veel menschen, die regelmatig niets doen, maar by voorkomende gelegenheid kleinen en ook wel grooten en zwaaren arbeid verrigten; naar evenredigheid doen zy het voor weinig geld, hoewel zy gaarne den vreemdeling veel meer laten betalen. De algemeene benaming van Lazzarone, welke aan die gansche klasse van lieden gegeven wordt, hoor ik weinig gebruiken. Zy zyn, facchini die de boodschappen, dragen pakken, helpen schippers, voerlieden, elkeen die hulp nodig heeft, doen met een woord al wat men hun opdraagt, maar zyn overigens ledig. Hun uiterlyk is niet ongunstig, zorgeloosheid is de heerschende trek van hun gelaat. Hunne ledigheid heeft niet die afzigtelyke en vernederende houding, die ze in noordelyke landen, en vooral by ons aanneemt. Hier ziet men deze lieden altyd in een soort van levendigheid, die is aan het klimaat toe te schryven: zy spelen, zy spreken met

Reis naar Paestum.

Romanelli Viaggio a Pompeje, Pesto e T1 p11.

vuur, zy zingen, of schreeuwen want dit schijnt nodig te zijn om hunne levendigheid lucht te geven; ook zelfs als zy stil zitten en men hunne trekken waarneemt, ziet men dat hunne verbeelding toch werkzaam is, hunne groote zwarte oogen by het spreken. In het noorden is, geloof ik werkzaamheid een onmisbare prikkel, zonder die slaapt ligchaam en geest. Van de Mercato ben ik langzaam over de Strada nuova en de Ponte dell' Immaculata naar huis gewandeld. Dikwijls hield my het volk in vele zonderlinge groepen, en dikwijls ook de ondergaande zon, die op den Vesuvius en het omliggende kustland scheen staande.

Tegen 7 uren kwam ik thuis en ging met den heer Burcel in de Villa di Napoli eten.

In het Theater San Carlo gaf men Semiramide. Het was zeer vol, zoo dat ik geen zitplaats kon bekomen. Hoewel ik het gezang uitnemend strelende vond, ging ik na de eerste Acte naar huis en bleef nog lang, te lang schryven. Het is moeijelijk daarvoor genoegzamen tyd te vinden, en ik moet wel eens genoegen en rust opofferen, om niet ten achteren te geraken

Maandag 5 april. Dezen morgen, om 6 uren, ben ik met de Heeren Robertson en Osborn uitgereden, om onzen grootsten uitstap van Napels te maken, namelyk naar het oude Paestum, thans Pesto genaamd. Wy reden over de Ponte Maddalena naar Portici, hetgeen door de huizen, die overal aan den weg en langs de kust gebouwd zyn, als vereenigd is met de stad; - verder door Resina, Torre del Greco en Torre dell' Annunziata, die ziet allen van zeer naby volgen, en heerlyk langs de

Reis naar Paestum

Reis-Radel III 250.

baai van Napels gebouwd zyn; men ziet er menigvuldige landhuizen (Ville) van Napolitanen, die hier den zomer komen doorbrengen). Wy zagen het groote voorgebergte en Castellamare, Sorrento en een aantal andere plaatsen aan deszelfs voet langs de zee gelegen. Onze weg ging nu van de kust af tusschen het voorgebergte en andere bergen heen, naar *Nocera*, door eenige dorpen, meer en meer tusschen de bergen; *Cava* eene kleine stad; vervolgens *Vietri*, een vlek, waar wy de zee weder zagen. Langs de rotsen en het water reden wy van hier naar *Salerno*, waar wy middag hielden. Deze stad ligt zeer mooi aan de zee, op de helling der bergen, in een schoon land; maar 's zomers is er de lucht niet volkomen gezond, velen gaan dan naar Vietri dat betere lucht heeft. Er zyn ruim 11000 inwoners, en zy is de zetel van het provinciaal bestuur, de „Intendante" woont in een schoon paleis. In de *Cathedrale* zyn verscheiden voorwerpen, die uit Paestum gehaald zyn: men ziet er fraaije kolommen, waaronder twee van verd'antico; mozaik; twee sarcophagen; een groot bekken voor water, van granietsteen gemaakt staat voor den ingang. Men heeft zeer verkeerd gedaan, dit alles uit Paestum weg te nemen; en met dit al is de kerk nog niet mooi. Gregorius VII ligt er begraven. Van de beroemde Hoogeschool is zoo goed als niets meer over.

Wy hebben onzen weg nog voortgezet tot eene herberg op een kleinen afstand van *Eboli*; zy is vry goed; het gebouw is een geweezen klooster, waar nu 28 gewezene cellen, in vry goede kamers herschapen, de nieuwsgierige reizigers verwachten, die drie dagen besteden, om in Paestum, zoo als zy het zelf noemen, zwan-

Reis naar Paestum.

het zyn meest Engelschen) old Stonel te gaan zien. Er was heden eer gansche Caravane: zes rytuigen, behalven een Rusch en myn persoon allen Engelschen, waaronder twee dames: Mevr: Bogel en hare dochter uit Londen. -
Tusschen Salerno en hier heb ik de grootste oranjeboomen gezien, die ik nog had aangetroffen, onder myn oog staat er een zoo groot en sterk als een yk.
Wy zyn de kleine stad Eboli weder bezigtigen. Zy ligt uitsteekend schilderachtig aan het gebergte; de straten zyn styl en smal: wy vonden ze vol menschen; by eene groote fontein waren een aantal vrouwen, om water te halen en linnen te wasschen. De zwarte gezigten herinneren aan de heidens; algemeen vond ik in de gelaatstrekken de uitdrukking van goedige zorgeloosheid, gepaard met veel levendigheid van geest. Daar de stad een half kwartier van de herberg verwijderd is, en in het Handboek niet staat, dat men er iets moet gaan zien, nemen de reizigers zelden de moeite, om er naar toe te gaan; wy bemerkten dit aan de bevreemding waarmede men ons aanschouwde, en meer nog daaraan, dat wy van geen bedelaars omringd werden. De huizen waren meest al zonder vengsters, behalven eene opening met kruislatten voorzien, boven de deur. Hier door moet ook de rook passeren, want doorgaans was er geen schoorsteen: men kan zich denken, hoe zwart huizen en menschen er uitzien. Een oud kasteel aan het boveneinde der stad is nog bewoond.

Dingsdag 6 april. Reeds om 6 uren was het toen de togt naar Pesto vervolgd werd. Zoo goed als gisteren de groote weg was, zoo slecht was heden de byweg die wy

Paestum.

In de maanden Juli en Augustus heerschen hier altyd koortsen, waaraan velen sterven, en niemand byna onbezocht blyft. De kwade lucht wordt zeer vermeerderd door de buffels, en ander vee, die den natten grond bezoeken waar uit, door de hitte, de schadelyke dampen opryzen.

genoodzaakt waren te volgen. Wy kwamen in laag, moerasig land, dat zich in groote vlakten tot aan de zee uitstrekt. Bosschen en een groot paleis aan onze linkerhand waren de Caccia reale di Persano; geen spoor van kultuur kan hier het vorstelyk wild verhinderen zich uit te breiden. In de lage weiden, die wy vervolgens doorreden, zagen wy groote troepen zwarte buffels. Het was hier als in de Pontinische moerassen en in de Campagna di Roma. De enkele menschen die hier of daar in hutten wonen, en de herders, die met schapevellen gekleed hunne kudden bewaakten, zagen er uit als lyken. Deze streek is tevorens zeer onveilig geweest. Wy zagen verscheiden mannen met geweren door het land rijden, en het kwam wel eens by ons op, dat zy rovers konden zyn en ons het bekende „bocca a terra" komen toeroepen; het zoude hun niet moeijelyk zyn geweest, want hoewel wy vry talryk waren, had niemand wapenen by zich; doch deze mannen hadden wel het uiterlyk van rovers, maar behoorden waarschynlyk tot de „Caccia reale".

Tegen 10 uren kwamen wy op de plaats waar Paestum plagt te wezen. De ruïnen staan nog zoo dat men den ganschen omtrek ziet. In 't midden verheffen zich drie tempels, verder is alles weg. Een aandoenlyk gezigt in deze verlatene landstreek. Een verwaarloosd huis van een bisschop en een paar boerenwoningen zyn alles wat nu de geweezene stad vervangt. In een dezer woningen hebben wy het ontbyt dat wy medegenomen hadden gebruikt; de man gaf er

Paestum.

Zonderling is het, dat zelfs hier plaats had, wat een alge„ mene karaktertrek in Italie is, namelyk, dat weel„ de voor gemak, voor Comfort, getrokken word„ by deze arme lieden, die in een vuur zonder schoor„ steen zaten, die ons byna niets geven konden, noo„ den wy zilveren lepels en vorken.

II. 11 de.

Petit. Radel is in zyne beschryving geheel mis.

ons goeden wyn by. Ook de bisschop trekt party van de nieuwsgierigheid der reizigers; voor dit ellendig gebouw waarin niet eens eene schoorsteen is, en waarby nagenoeg geen land behoort, moet de huurder 160 Scudi opbrengen, dewyl hy het voorregt heeft, dat de vreemden by hem inkeeren. Zes tot achthonderd rytuigen komen er 's jaars. Pesto is thans een gehucht van de kleine bergstad Capaccio, die wy van verre zagen.

Wy hebben naauwkeurig de ruines bezigtigd: de tempel van Neptunus, die van Ceres, een derde die men niet weet of tempel of Basilica of iets anders geweest is, – de muren der stad, eene poort, flaauwe resten der theaters, eenige graven. Ik zal dit alles niet beschryven, in het werkje van Romanelli en elders vind ik er zeer naauwkeurige opgaven van. Men is het omtrent de oudheid dezer gebouwen nog gansch niet eens; zeker is het, dat zy eene eenvoudige majesteit, eene uitdrukking van kracht en duurzaamheid hebben, die ten uiterste treffend is. In 't midden van de verpeste wildernis staan zy als onwederspreekelyke bewyzen, dat hier eene volkryke stad gebloeid heeft, dat men hier eens groote gedachten wist uit te voeren, dat hier handelende menschen hebben gewoond. Die zyn van den aardbodem verdwenen; maar, by 't zien van hetgeen zy zoo veel eeuwen na zich achtergelaten hebben, vat men weerzin tegen het geslacht, dat de zelfde voorregten van de natuur zich niet weet ten nutte te maken, en dat buffels laat weiden, waar

Terugreis van Paestum.

Kapels.

een paradys voor menschen zyn worde. Het was geheel niet ondoenelyk dit land droog te maken, en den weelderigen grond te bebouwen; maar dan moest er een goed en zedelyk bestuur zyn, en dan zoude de cacao, veel vervallen.

Om 12 uren hebben wy de terugreis ondernomen; er werden planken en andere materialen op de wagens geladen, om eene brug te kunnen herstellen die te zwak was om voor de tweede maal er over te ryden. Men kan zich moeijelyk den diepen staat van verwaarlozing van deze streken voorstellen. Wy passeerden verscheiden rivieren, waarvan de Lele de voornaamste is, allen vloeijen ongehinderd door bosschen en velden, sleepen stukken land mede, veranderen jaarlyks hun bed, laten groote uitgestrektheid van grond overstroomd, zonder dat ooit de hand der kunst hare behoedende en herstellende zorg in het werk stelt.

Van Eboli af zagen wy nu weder het heerlyke land dat ons den vorigen dag reeds verrukt had; de schoone groote oranje en limoen-appelbomen, die hier zoo weelig groeijen, en zoo ryk met gouden vruchten beladen zyn, waren my als eene betoovering; zoo had ik ze wel poetisch beschreven gezien, of in mijne droomen my voorgesteld; maar nooit had ik gedacht ze in de wezenlykheid zoo te zien. Vele planten: de aloes, ficoides enz: zyn ook een geheel vreemde verschyning langs den weg, als we

Terugreis van Paestum

uit het Noorden kant. Wy passeerden geen dorpen van belang, wel zagen wy er veel aan de helling der bergen liggen, de weg gaat meest door eene groote vlakte langs de zee, een aantal boeren huizen, waaronder groote hofsteden staan aan dezen weg. Salvator Rosa heeft zich veel in deze streken opgehouden om het landschap te bestuderen, en werkelyk is het dezen gemeenen weg tot Torre della Nunciata allerliefst, verder ook weg tot Napels. Om 7 uuren kwamen wy in Salerno, waar wy nachtkwartier besteld hadden.

Wy hebben byna in al de plaatsen, die wy doorgegaan zyn, veel bleeke, ziekelyke menschen, met gele gezigten, gezien; het schynt, dat, behalven op de bergen, een groot getal der dorpen zyn blootgesteld aan slechte lucht gedurende de zomerhette.

In de kleding is eene byzonderheid de kleine hoeden met spitse bollen en smalle randen; zy staan niet kwaad, maar laten het aangezigt zeer aan de zon blootgesteld. Wanneer men alles naar de behoefte wil afmeten zoude men vermoeden, dat de vlakke hoeden met zeer breede randen, zoo als de boeren in Holland dragen, best behoorden in een zuidelyk land, waar men vooral de straalen van de zon tracht te vermyden; en die met smalle randen, zoo als de boeren van Napels dragen in

Terugreis van Paestum.

Wy hebben ook verscheiden waterleidingen opgemerkt; zy zyn allen in andere Tyden aangelegd, doch sommigen zyn nog in werking, de anderen dienen alleen, om, als bouwvallen het landschap te versieren. Het boven is de kant der bergen overal als bezaaid.

Romanelli Viaggio II. 7.

Het dorpje heet ook S.ta Maria Maggiore.

een land waar men de zonnestralen valstreeks niet schuin. Toch is het juist omgekeerd.

Woensdag 7 April Van Salerno naar Vietri met gezigt op de zee; het landtgezigt welk men een heerlijk panorama blijft zijn, ook ziet het er alles zeer net uit. Van hier kwamen wij weder tusschen de bergen, waar aanhoudende afwisseling van mooije gezigten was; hier en daar zijn oude forten of ruïnes van kastelen op de toppen der bergen, vele dorpen en kloosters zijn op de helling, wij zagen op verschillende hoogten een aantal oude wachttorens omtrent zoo als men ze in Duitschland menigvuldig aantreft. La Cava en Nocera zijn levendige kleine steden, in de eerste zijn langs de geheele straat aan weder, waaronder winkels en werkplaatsen van allerhanden aard zich afwisselen: alles leeft en werkt hier aan de straat. Nabij Nocera gingen wij de oude kerk Sta Maria Maggiore genaamd bezigtigen. Het is een rondbad van wit marmer, met twee omgangen tusschen welke mooije dubbelde kolommen staan; een rond gewelf, waarin vensters zijn, bedekt het geheel. er is nog veel overig van genoemde praalt in dit gebouw; thans wordt het niet meer gebruikt, om dat het te veel vervallen is. Wij werden door de geheele bevolking van kinderen als het ware bestormd, om aalmoezen en toen wij hun iets toewierpen, ontstond tot de sterkste met geweld van de zwakkeren. De indruk van deze verarmde, vuile, bleeke kinderen was zeer akelig en afstekende bij die der natuur.

Nabij Nocera is een groot klooster dat allerliefst gelegen is. Ik merk dezer dagen op, dat men in dit land twee

Tempel von Paestum.

soorten van arbeid juist anderom dat dan by ons en elders; men zaait hier staande en haalt de riemen van zich af in plaats van ze naar zich toe te halen; – by 't omspitten van den grond gebruikt men eene spade waaraan de steel niet regt zit maar met een scherpen hoek, zoo dat het geheel den vorm van een houweel heeft, hiermede haalt men de aarde naar zich toe, in plaats dat men ze by ons van zich af of ter zyde werpt. My dunkt dat de Napolitanen in beide deze punten verkeerd handelen. Men heeft hier de gewoonte, om de varkens te scheren, ik gis om het haar voor borstels te gebruiken, nergens anders had ik tot nog toe geschoren varkens zien lopen. Zy zyn hier algemeen zwart.

In de plaatsen welke wy deze dagen doorryden, zie ik, even als in Napels, op vele hoeken van straten vagevuren voorgesteld: dat zyn eenige figuren van menschen die tot het midden in vlammen zitten, en hunne handen in de hoogte steeken; sommige zyn geschilderd, andere zyn gebeeldhouwd. Doorgaans hangt er een bus by om geld daarin te werpen, in allen geval staat er eene uitnodiging by, om tot verlossing der zielen iets by te dragen. Wat is wel de bedoeling dezer figuren? de voorbygangers te doen geloven, dat personen die hun dierbaar zyn, zich na hunnen dood in deezen pynlyken toestand bevinden; – dat de voorzienigheid zich zal laten bewegen, hen daaruit te ontslaan wanneer een priester met dit oogmerk missen leest; – en dat de priester op die wyze missen lezen zal, indien men hem geld geeft. Voor zoo ver de priesters het geloven, welk een laag denkbeeld maken zy zich van de voorzienigheid en welk eene

Pompeji.

Wy zyn voor Pompei juist den omgekeerden weg ge-
gaan van Romanelli. a.w. Ik haal daarom zyne
bladzyden nu en dan aan

hooge voorstelling van hunne eigene waarde; — voor zoover zy het niet gelooven, welk een schandelyk middel gebruiken zy om eenig geld uit den zak dergenen, die zy misleiden in hun eigen zak te doen overgaan.

Ik heb reeds te voren, 25 maart, opgemerkt, dat ik de vrouwen overal zag spinnen; dit is op den weg van Napels tot Pesto eveneens het geval; zy staan veelal aan de deur of op straat en hebben het spinnewerk, even als by ons het breiwerk in de hand; want spinnewiel kennen ze niet.

De platte daken geven aan de huizen in de gansche streek van Napels een byzonder karakter; de bewoner van het noorden van Europa wordt daardoor telkens herinnerd, dat hy in een ander klimaat is.

Het vervolg van den weg bleef nog steeds mooi, doch werd minder bergachtig: wy passeerden het dorp Scafati en kwamen kort daarna aan de opdelvingen van Pompeï. Als gewoonlyk was een Cicerone gereed, om ons rond te leiden. Te beschryven al wat ik op deze belangryke wandeling heb gezien, zoude te lang zyn, en ook overbodig, dewyl alles genoegzaam in de reizen en handboeken vermeld staat. Ik wil hier alleen tot herinnering opteekenen, hoe wy den weg genomen hebben, en wat my het meest getroffen heeft.

By den eersten aanblik bemerkt men reeds, dat de stad toen zy bedolven geworden is, reeds veel van vroegere aardbevingen geleden had; want alles, wat opgedolven is, vertoont toch nog maar overblyfsels van verwoesting.

Pompeji

De soldaten, meent men, waren alleen in eene wacht, waar die tot de markt behoorde.

Romanelli I 241.

Rom 206.

Aan weerszyde, naby het tooneel waren afgezonderd de plaatsen voor personen van onderscheiding.

Napels.

Dadelyk by 't intreden der stad, zagen wy de langwer-pig vierkante plaats, welke van een omgang voorzien is geweest, waarvan nog vele kolommen aanwezig zyn en waar rondom woningen of vertrekken geweest zyn, die men ook nog gedeeltelyk ziet. In een der vertrekken heeft men wapens gevonden, en een groen strafwerktuig waarin nog een schelet was; ook ziet men vele namen en andere woorden op den muur geschreven; hieruit had men opgemaakt dat les gan-sche gebouw eene caserne geweest was. Thans meent men dat het eene marktplaats Forum nundinarium geweest is. De Cicerones noemden het eerst Quartiere dei Soldati. In een der vertrek-ken zeer men ons stukken marmer, die half bewerkt waren, en welke in de officina statuaria gevonden zyn.

Teatro Comico, dat is, zoo men meent overdekt ge-weest met een koepelgewelf. Men zat in een volmaakten halfcirkel, 24 regen boven elkander. De banken wa-ren van steen, waarop kussens gelegd waren. Het zyn niet anders dan groote trappen; zoo dat de geen, die er op zat geen steun achter zich had, dewyl daar de voeten van de hoogere aanschouwers geplaatst waren; tenen verhinderden hen de anderen die lager zaten, om de beenen uit te strekken. Men zoude tegenwoordig zulk eene inrigting zeer ongemakkelyk vinden. Het tooneel is zeer smal. het is omtrent 3 voet verheven; voor-aan (op het tooneel) is eene diepte of sleuve, waarin het gordyn schynt gehangen te hebben. Voor het tooneel zyn nog overblyf-

Pompeji.

Hier in heb ik my vergist. Prof. Nibby heeft my naderhand gezegd, dat er altyd decoratiës waren, en dikwyls zeer kostbare. Somtyds gaf men ook des avonds vertooningen zoo als in onzen tyd; doch dit was iets buitengewoons

Romanelli I 221.

Rom. I 176.

Naby het strand ligt een lief klein eiland Ravigliano.

Rom. I. 179.

iets van zetels, waar op de vrouwkanten van het orchestra zaten. Achter het tooneel is eene plaats die omtrent even zoo breed is als het tooneel zelve, dit is het postscenium, er zyn drie groote openingen, waardoor de tooneelspelers van dit postscenium op het tooneel kwamen. Men schijnt het tooneel altyd onveranderd gelaten te hebben, en geheel niet door schermen afzonderlyke inrigtingen te hebben doen gelyken naar de plaats, waar de geschiedenis van het tooneelstuk moest verondersteld worden voor te vallen. Het was eenvoudig de plaats waarop gedeclameerd werd, niets meer.

Teatro Tragico. Dit is veel grooter, ook prachtiger dan het vorige, overigens weinig verschillend van form en inrigting. Hier meent men nog de sporen te zien van schermen of decoratien die veranderd werden naar de onderscheidene voorstellingen. Ik kan my moeyelyk een denkbeeld maken van de vereeniging van het onveranderlyke tooneel met deze veranderlyke Scena.

Naby deze theaters was de Gran portico, die een groote driehoek beslaeg. Men ziet nog veel kolommen van de omgangen, welke voor den regen of heter zonneschyn moesten beschermen. Hier was het deambulacrum, waar zich de inwoners verzamelden, om zich te onderhouden, en de reine lucht te genieten. Er zyn groote steenen banken, om zich neder te zetten. De plaats was wel gekozen, men is op een heuvel, en heeft een heerlyk gezigt op de zee, de bergen, en de omliggende steden. In het midden zyn de overblyfsels van een tempel van

Pompeji.

Rom. I. 190

Wij zijn in verscheiden huizen gegaan, die in de nabijheid van den Portico, aan de helling des bergs gebouwd waren; langs trappen komt men in verscheiden kleine vertrekken, die onregelmatig van elkander gebouwd zijn, rondom net beschilderd of gekleurd op de muur, en met mozaïk vloeren. Rom I. 186. ˣRom I. 191.

ˣ: Onze Leidsman wees ons dit gebouw als het huis van een Schoolmeester, omdat er een Catheder op de plaats stond. Het is toch te groot en te fraai om het daarvoor te houden. Van den Catheder heeft, volgens Romanelli, de Praetor regt gesproken.
Rom I 203.

Rom. I. 205.

Hercules; ik merkte nabij deezen tempel eene grafplaats op.
Curia Pompeianæ, waarover men het nog niet eens
is! — Tempel van Isis;* rondom zyn kamers en ho-
kens, zoo dat men uitwendig niets dan vlakke mu-
ren zien kan. Er zyn verscheiden altaren. De muren
en pilasters zyn veelal donkerrood geverwd; hier en
daar is het stuc der muren zeer fyn en fraai bewerkt,
doch nu met namen bekrast. Het heiligdom,
waar het beeld stond, was eenige trappen hoog en
stond gansch op zichzelve. De vloer was van
maar mozaik.
Tempel van Aesculapius, vierkant, met een al-
taar, en aan het eind een verheven heiligdom waar
het beeld stond.
Officina Statuaria; een atrium in het midden, en
daarom kamers, die ons klein voorkwamen.
De andere huizen waren winkels; zy waren niet zoo
groot als dat van den beeldhouwer.
Over en langs de muren der stad, en voorby de poort
van Stabia zyn wy gegaan naar het Amphitheater.
Dit is nog genoegzaam in zyn geheel, om daaruit een
duidelyk denkbeeld van de inrigting dezer gebouwen
te verkrygen. Langs een schuinsoploopenden gang komt
men in verscheiden omgangen (corridors) waarvan som-
mige, met trappen, naar de eerste reyen der zitplaatsen,
andere naar meer verwijderde reyen; tot de hoog-
ste reyen klommen de toeschouwers langs trappen die
buiten langs den muur gingen, en ook een uitwen-
digen omgang hadden. Gansch boven waren vierkan-

Pompeji.

Rom. I. 144 – 145

te vertrekjes of loges, hier zegt men, zaten de vrouwen; men klom ook van buiten naar deze loges. Overi-gens zat men hier even zoo als in de theaters.
Men wees ons de hokken waarin de wilde dieren werden opgesloten, men heeft nog van hunne schetten daarin gevonden. Er moet zeker om de arena een yzer hek gestaan hebben, om de toe-schouwers voor de wilde dieren te beschermen, want de voorste reijen zaten niet hoog genoeg, om door de muur alleen beveiligd te worden.
Door de akkers, die welig koren dragen boven de begravene stad, zyn wy teruggekeerd naar de opge-dolvene straat, die wy verlaten hadden. Regts zagen wy verscheidene winkels, links een partiku-lier huis met twee binnenplaatsen; een met en een zonder zuilengang.
De straten zyn met groote ongelykvormige stee-nen geplaveid, aan weerszyde zyn voetpaden (trot-toirs) omtrent een half voet verheven. Men ziet zeer sterk de sporen der wagens in de steenen.
In elke straat ziet men eene of meer fonteinen.
Onze leidsman wees ons het huis van een Apo-thekar. Buiten op de muur waren de 12 goden en een emblema van Aesculapius geschilderd; in een der vertrekken was op de muur Venus die Adonis beweent in fresco afgebeeld. Dit huis en veel winkelhuizen waren zonder atrium; somtyds ging men ook dadelyk van de straat naar de tweede verdieping. De voetpaden wa-

Pompeji.

Romanelli I. 148

ven meestal van een mengsel van steentjes en kalk zeer net beplaard; en in al de woningen en zelfs de gangen tusschen de woningen is de grond doorgaande van fraai mozaik. De huizen zijn bijna altijd tegen elkander aan gebouwd (continuae)

Nu kwamen wij in het Forum Civile, dat is de groote plaats, waar burgerlijke en regtsbelangen behandeld werden. Het is een mooi langwerpig vierkant, met zuilengangen rondom; - men was bezig de zuilen te herstellen, ook de plaats met standbeelden te voorzien, toen alles begraven is geworden. Met dit Forum staan verscheiden andere gebouwen in verbinding: Calcidicum, eene groote plaats om te wasschen, met overdekte omgangen, fraai met marmer versierd, en de muren met frescos beschilderd; - tempel van Mercurius; die was nog niet af, een fraaije altaar van wit marmer waarop de plegtigheden der offerhanden in basrelief zijn afgebeeld, staat in de midden. Men wees ons hier de voorwerpen die onlangs gevonden waren, een paar geschonden standbeelden, kruiken, gewigten, tafeltjes, zonnewijzers, phallus enz:; - Basilica of Tribunaal, de plaats waar regt gesproken werd; zij is open gemaakt, met overdekte omgangen; aan 't eind is eene verhevene plaats, waar, zoo men meent, de regters zaten, daaronder is eenige

Pompeji.

Termopolis, verkoper van warme dranken (om„
trent wat by ons een koffijhuishouder is) heeft men
herkend aan de inrigting van het huis en de werktuigen,
die men er in gevonden heeft.

Napels.

zelf, dat voor gevangenis diende; men heeft er zes skeletten gevonden. Hierachter is eene vrij groote woning, welke de Generaal Championet heeft laten opgraven. – Tempel van Venus, vierkant, met zuilenomgangen en op zichzelf staand heiligdom. De Tempel van Jupiter, grooter, maar nagenoeg van denzelfden vorm.

Men wees ons een tempel welke nog pas omm twee jaar geleden uitgegraven is; men meent dat het een Pantheon geweest is, omdat men piedestallen gevonden heeft voor twaalf standbeelden, die tot nog toe vergeefs gezocht zijn. Wij zagen ook de plaats waar men nu bezig was te werken, thans graaf men kleine huizen uit; een Tempel van Fortuna is het laatste gebouw van belang, dat men ontbloot heeft. Nu werken er twintig man, onder koning Joachim werkten er achttien honderd.

In een paar straten, die wij doorgingen, zagen wij op eene muur binnen in een huis, ~~zoo als~~ ~~het ...pel van een ...~~, twee Phalli en relief; – Aan de figuren in den voorgevel herkent men de woningen van een Schermmeester, een amphora- en een melkverkoper; een termopolio. De namen der bewoners waren doorgaans met roode letters buiten op de muur geschreven; dikwijls zijn zij moeijelijk te lezen; wij

Pompeji.
Romanelli t. 124.

Op de plaats van dit huis en van de meeste anderen is een zeer nette put voor het water.

Rom. 121.

I. 108.

zagen den naam van den Proconsul Pansa op een der huizen staan. Dit was vry groot, met twee plaatsen, een zonder en een met een zuilengang rondom; op een der plaatsen was een vyver. De kamers altyd klein.

De straten zyn niet altyd regt; wy gingen nu door zeer slingerende.

Academia di musica, men houdt dit huis voor eene muziekschool, omdat men muziekinstrumenten in hetzelve gevonden heeft, en op de muren ook zulke instrumenten zyn afgebeeld.

Huizen en werkplaatsen van een bakker, een smid, een apotheker enz. -

Wy waren nu in de groote straat, die men ook Strada da Consolare en Corso noemt; de kleinere nevenstraten zyn wy ook doorgegaan, doch daarin zagen wy niet veel verschillend van het overige; het groote aantal winkelhuizen in evenredigheid der anderen verwondert my: wynverkopers, olyverkopers enz. vindt men verscheiden.

Wy zagen vervolgens een der grootste en fraaiste huizen die gevonden zyn, dat van Sallustius, dit heeft drie plaatsen en een groot aantal vertrekken, waaronder zeer nette. Romanelli heeft het vry naauwkeurig beschreven, en een plan daarvan by zyn werk gevoegd.

Ik ben nog over de muren der stad gewandeld naar de poort van Nola waar ook eene straat opge-

Pompeji.

Romanelli I. 241.

Rom. 32

Rom 58

dolven is; dit was een der eerste, zy is met weinig zorg in stand gehouden en levert niets byzonder merkwaardigs op. De muren der stad zyn zeer breed en vry hoog, men konde er ruim over gaan, op kleine afstanden waren torens. Aan de poort ziet men zeer de sporen der wagens die er gepasseerd zyn.

De poort van Herculanum uitgaande kwamen wy in de voorstad of het dorp dat Romanelli Augusto Felice noemt, en waardoor de straat der grafsteden liep. Ik zal hier de monumenten niet beschryven, die ik aan dezen weg zag; zy zyn in vry groot aantal, eenige nog volkomen ongeschonden. Ik merkte op dat sommigen als groote nissen waren met banken, om voor rust en schuilplaats der voetgangers te dienen. Naast eene grafplaats zag ik een triclinium met een lage muur omringd; hier kwam men het doodmaal, Silicernium, ter eere der overledenen houden. In een der graven ben ik gegaan om de inwendige inrigting te zien, het was een zoogenaamd Columbarium, rondom met kleine nissen voorzien om de urnen met de asch te plaatsen.

Regts was een groot gebouw aan de helling van een heuvel; onze leidsman zeide, dat het een herberg geweest was; uit hetgeen men er gevonden had, was men op die gissing gekomen.

Links meer men ons de overblyfsels, zoo men meent van de Villa van Cicero. Romanelli houdt het voor waarschynlyk, doch er staat niet veel meer van dit gebouw.

Pompeji.
Romanelli I. 21.

Eindelijk zagen wij de buitenplaats van M. Arrius
Diomedes, die nog tamelijk in haar geheel is en zeer uit=
gestrekt; men ziet een groot aantal vertrekken zeer
onregelmatig hoger en lager aan den berg gebouwd.
Bad- en zweetkamers, slaapvertrekken, eetzalen, zui=
lengangen enz: - In deze vertrekken, zoo als ook
in die der andere huizen die wij gezien hebben zijn
de vensters, of liever openingen om licht en lucht
in te laten, klein en dan eens zeer hoog, dan weder
op twee of drie voet boven den grond geplaatst, som=
tijds boven de deur. Men wees ons ook een grooten
onderaardschen gang of kelder, waar maar zeer
weinig licht was; een aantal wijnkruiken staan
nog langs de muren; mogelijk hield men deze
plaats ook, om in de hitte op en neder te gaan.
Hier zijn zeventien lijken gevonden, waaronder
een dat men voor de vrouw van den huize houdt;
men bewaart in het Museum te Portici de asch
welke de indrukken van het ligchaam dezer
vrouw heeft aangenomen; men ziet er de for=
men van de borst en de armen nog duidelijk in.
De tuin schijnt niet groot geweest te zijn; men
zal oudtijds wel even als nu nog, meer vermaak
gevonden hebben in het rustig genieten van de
aangename lucht en het schoone uitzigt, dan in
het maken van beweging.

Hier was nu onze wandeling door Pompei geein=
digd, zeker eene der belangrijkste die ik ooit gedaan heb.
men wordt niet ligt op eenige andere plaats zoo

Pompeji.

volkomen in vroegere eeuwen, vooral in den heerlyken toestand van die lang vervlogen tyden verplaatst. Deze opgedolvene stad, met de voorwerpen, die hier en in Herculanum, Stabia enz: gevonden zyn, en welke nu binnen kort in het Museum te Napels allen byeen zyn zullen, leveren zeker de beste gelegenheid om de Romeinsche oudheden te leeren kennen.
Men heeft toch dikwyls van Pompei te veel gezegd, ik herinner my gelezen te hebben dat de verbeelding zoo begoocheld wordt, dat men zich voorstelt nog in de bewoonde Romeinsche stad te zyn, en verwacht de Romeinen te zullen ontmoeten. Dit heb ik niet gevonden, de huizen en andere gebouwen zyn van daken beroofd en verder zoo verwoest dat men moeite heeft uit de overblyfsels op te maken, hoe ze geweest zyn, en nergens kan men zich voorstellen dat ze nog bewoond zouden kunnen zyn. De beroving van alle voorwerpen, die er in gevonden zyn, draagt ook daar toe by, Het was wellicht der moeite waard, een huis te herstellen en geheel op te maken, zoo als het geweest is, ook van het huisraad enz: te voorzien, hier zoude dan de begoocheling volkomen zyn.

Door de dorpen Torre dell' Annunciata en de anderen, die wy reeds gepasseerd waren, zyn wy terug gereden. Het was zeer levendig aan den weg, overal zyn villas langs de zee, en het land is wel bebouwd. Men maakt in deze streken veel macaroni; wy zagen ze op lange stokken voor de hui-

Maccharoni. Museo Borbonico.

van hangen. In eene fabriek, te Torre del Greco, heeft men ons de bewerking gewezen. Men neemt het fijnste meel van tarw, gemengd met een weinig meel van maïs; na dat het wel gebuild is wordt het nog verscheiden malen gezift, vervolgens met warm water tot deeg gemaakt, en door middel van een balk of hefboom, die door vier of zes menschen neergedrukt wordt, gekneed; – dan in in rond houten vat gedaan, dat van onderen met een dikken koperen plaat met gaatjes voorzien is; dit vat staat onder een pers, welke met een houten stamper, die in het ronde vat sluit, het deeg naar beneden door de gaatjes der koperen plaat drukt; hier toe wordt groote kracht aangewend. De gaatjes in de koperen plaat zijn van boven wijder dan van onderen, en een stiftje is aan de zijde van de opening vast, en schuin naar onderen gebogen zoodat het in het midden der opening komt; hierdoor neemt het deeg dat door die opening geperst wordt den vorm van pijpjes aan. Op stokken hangt men die pijpjes te drogen en, dan is de maccaroni vaardig.

Het was laat toen wij thuis kwamen, 's avonds heb ik wat geschreven.

<u>Donderdag 8 april.</u> <u>Vrijdag 9.</u> <u>Zaturdag 10.</u>

Deze dagen heb ik grootendeels besteed, om de verzamelingen van het <u>Museo Borbonico</u> te zien, het bevat een grooten schat van kunstzaken, en oudheden die voor de kennis der oude volken ten uiterste belang-

Museo Borbonico.

Een Handboek van F. de Licteriis, half Italiaansch en half Engelsch, geeft een algemeen overzigt over het gansche Museum. Men moet hier nog byvoegen wat tot nu toe te Portici geblazen is, en dat ik 2 april gezien heb.

Op het laatst komt de Catalogus van Finati niet meer met de tegenwoordige schikking overeen; de Guide des Italiens &c. is juist.

ryk zijn. Van de Schilderyen heb ik reeds 31 maart het myne opgeteekend; — ook van de Hetrurische ver-zameling; — en van de Standbeelden van brons, die ik nergens zoo schoon gezien heb. De verzameling van Marmorbeelden heb ik nu ook geheel, en by herhaling gezien, en veel daarin bewonderd. Ik heb in den Cata-logus van Finati aangeteekend, wat my byzonder getrof-fen heeft.

De Hercules (97) is eene zeer groote voorstelling van kracht, byna overdreven, en niet zoo verheven als men zoude wenschen; toch was hy nog mensch, geen God volgens dit beeld.

Uitsteekend vond ik het fragment van een vrouwen-beeld (203) de lynen van het aangezigt en van de borst zyn dunkt my van de volmaaktste schoonheid.

Aristides (No 366, te voren 363) is een der schoonste beel-den die ik ken. Het heeft my getroffen, dat de regtvaardig-heid, de reine deugd in dezen man zoo volmaakt uitgedrukt is, zonder grootheid, zonder majesteit; de grootste eenvoudig-heid is in gelaat, houding, kleeding; — het is niet de man van groote daden, niet de heldenmoed van de deugd, maar de volkomene onbesprokenheid, de onbevlekte, [illegible] ziel drukt zich in hare kalmte, zonder de minste aanma-tiging, uit. Even als Tibullus zegt dat bevalligheid de schoone Delia omzweefde, zoo zoude men zeggen dat eerlykheid Aristides omzweeft.

De Venus Callipyga, dunkt my, verdient hare beroemd-heid; het zyn betooverend schoone formen.

Van de zoogenaamde verzameling van kostbaarheden (Camee, pietre incise) heb ik te voren (31 maart) reeds gesproken; — nu heb ik ook gezien die der zoogenaamde

Museo Borbonico.

Op eenige gewigten staat de spreuk: Eme habebis

Bronze munten, waarvan een afzonderlyke Catalo-
gus bestaat. Zy bevat allerhande voorwerpen van
huisraad, kleding enz. uit Herculanum en Pompeii
en is ter uiterste merkwaardig. Ik wil er een enkeld
woord van opteekenen. Keukengereedschap van koper, ver-
zilverd even als men het nu vertind heeft. Veelal is het zeer
sierlyk en met veel overleg gemaakt; te lang zoude het
zyn dit hier te omschryven. Maten en gewigten van
allerhanden aard; myn leidsman zegt my, dat men
bezig is ze met de tegenwoordige te vergelyken; dit
kan zeer belangryk zyn. Zeer elegante lampen, waar
de pitten nog in zyn; een lantaarn, waarin men nog
stukken hoorn gevonden heeft. Veel vaten tot gods-
dienstplegtigheden betrekkelyk, altyd eenvoudig en
elegant. Draagbare Altaren. Zetels en ledekan-
den, dat is bronze onderstellen, waarop kussens van
leder lagen. Deze waren veel kleinder dan ik my
zoude voorgesteld hebben; zy kwamen wel overeen met
de kleinheid der vertrekken; doch als men zich de
zucht naar genot en gemak voorstelde, zoude men
ze veel grooter verwachten. Wapenen; de helmen
komen zeer overeen met die van de ridders in de
middeleeuwen ook zyn er beweegbare bedeksels van
het aangezigt aan. Groote verscheidenheid van kin-
derspeelgoed. Tintinnabula die men onder de rytuigen
hing. De omstandigheid, dat de meeste straten zoo
nauw waren dat twee rytuigen elkander niet
konden passeren, maakte het gebruik dier tintin-
nabula noodzakelyk. Allerhande paardetuigen; niet
zeer verschillend van de tegenwoordige. Sloten en
sleutels. Muziekinstrumenten. Zeer mooye vrouw-

Museo Borbonico.

pannen, waarmede men de vertrekken door kolenvuur verwarmde, zoo als nog in gebruik is; men had ze die tegelyk het water kookten. Allerhande chirurgische werktuigen, ook zalfpotten enz. Werktuigen van vrouwen handwerken; ook alles wat tot het toilet der vrouwen behoorde tot de potjes met blanketsel ingesloten. Merken waarmede men den naam drukte; deze heb ik elders ook reeds gezien, en steeds verwonder ik mij dat men daar door niet op de drukkunst gekomen is; het was werkelyk drukken maar met onbeweeglyke letters; men had maar de letters beweegbaar te maken en de groote kunst was uitgevonden.

Vasi antichi: Dit eene zeer talryke verzameling van beschilderde Grieksche en andere vaten, ook schalen enz. Men vindt die in de graven, doorgaans by de lyken; twee zulke graven zyn hier in het klein nagemaakt, zy dienden waarschynlyk om reukwateren in te doen; – de lachrymatoria liggen doorgaans op de borst van de lyken. De Grieksche zyn met rode figuren op zwarten grond; de Aegyptische meestal zwarte figuren op roden grond. De form der vazen is doorgaans zeer bevallig, de figuren hebben zelden andere waarde dan om er oude kleeding, gebruiken enz: uit te leeren kennen. Een paar maakte uitzondering. De eene stelde voor „Licingo che ammazza la divinità" Hierop zag ik engelen (of halve goden) met vleugels even als men die in later tyd gemaald heeft. De andere was beschilderd met bacchanten, deze zyn uitsteekend gracieus, en de wilde vreugd is in hare houding en gelaat

Anteo Borbonico.

Twee zyn er maar uitgegeven: Epicurus over de Natuur en Philodemus over den invloed der muziek, beide Grieksch. Nu zyn gereed Philodemus over de deugden en ondeugden, in 't Grieksch, en van Rabirius een Latynsch gedicht op den slag van Actium.

volmaakt goed uitgedrukt. In deze vertrekken zyn zeer mooije mozaikvloeren uit de opgedolvene steden.

Gabinetto di Vetri. Allerhande groote en kleine fleschen, schalen, potjes, ook kralen en andere versierels van glas, meestal gekleurd; – ook voorwerpen van bergkristal. Dit is bijna alles in Herculanum en Pompei gevonden.

Officina de' Papiri Ercolanesi. Hier zyn de handschriften, die men in Herculanum gevonden heeft, en hier worden ze zoo veel mogelyk ontrold en ontcyfferd. Zy zien er uit als stukken gewoon houtkool. Om ze lostemaken legt men ze op eenige watten; plakt met lym kleine stukjes goudvlies (dunne velletjes van een koeyeblaas) buiten op. Dit doet de brokkelige kool eenigzins samenhouden, en maakt ook de buitenste omtrek bruigzaam en los van het overige. Door draden die men er aan gelymd heeft trekt men nu langzaam, het geen zich ontwikkeld naar boven; en plakt weder nieuw vlies langs het volgende. Zoo wordt langzamerhand het geheele handschrift ontrold, en dan wordt het somtyds geheel, meer in stukken op planken geplakt, om gelezen en vervolgens bewaard te worden. Men heeft reeds 400 op die wyze ontrold; 4 zyn er uitgegeven. De uitgaaf geschiedt op de volgende manier, hy maakt een facsimile in plaat; een ingevulde tekst wordt er naast gedrukt; en van den Griekschen tekst eene Latynsche overzetting. Al deze handschrif-

Museo Borbonico Bibliotheek.

ten zyn met fraaye kapitale letters geschreven in smalle kolommen op de breedte van den papyrus, zoo dat men telkens by het ontrollen eene nieuwe kolom voor zich heeft. Zy zyn van 40 tot 120 kolommen groot. Het schrift is wel van dezelfde kleur als de papyrus, die zwart verkoold is; maar de dikte van den inkt maakt, dat de letters eenigzins verheven en daardoor leesbaar zyn; alleen de stukjes die by het ontrollen wegvallen, maken dat er opene vakken in het schrift zyn; want de kool is ten uiterste bros."

Davy heeft door vergeefsche chemische proeven, om beter te ontrollen vyf en twintig handschriften vernield.

Men heeft my hier ook getoond inktkokers van bruin aardewerk; de verdroogde inkt is er nog in; de pennen waren van metaal of van riet. Het schynt dat het schryven op met was bestreken tafels gebruikt werd voor de eerste opstellen, terwyl men met inkt in het net schreef.

De Bibliotheek heb ik ook bezien, doch die had voor my geen groot belang. De groote zaal is zeer schoon, en er zyn nog een aantal nevenvertrekken. De boeken staan zonder veel order, doch in een alphabethische catalogus kan elk een ze opslaan en ter lezing vragen. Toch moet dit schriftelyk geschieden, en als na ryp onderzoek, in den dikken catalogus van verbodene boeken het gevraagde nie-

Museo Borbonico.

gevonden is, wordt het verzoek gevijseerd, gecon-
trasigneerd, gestempeld; en dan verkrijgt men
het boek, om het in een bepaald vertrek te lezen.
Schildwachten staan in de zalen. Ik vond niet dan
domme oppassers, die wel om carlinen bedelden,
maar mij niets van belang wisten te zeggen of
te vertoonen.

Ik had nu al de verzamelingen van het Muse-
um gezien, uitgenomen het Gabinetto di oggetti
osceni, dat ik uit nieuwsgierigheid ook verlangde
te zien; doch dit is eene staatszaak, de heer Ca-
valiere Arditi, directeur generaal van het Mu-
seum, die zeer beleefd was, zeide mij, dat hem de
vrijheid ontnomen was iemand den toegang daar-
toe te verleenen. Ik heb dus mijn verzoek gedaan
aan den Segretario di Stato Ministro della Casa
reale, en heb uitzigt het verlof te bekomen.

De bezorgingen voor mijn aanstaand vertrek
naar Rome hebben mij ook dezer dagen bezig
gehouden.

Ik heb een brief van mijn vader ontvangen, en
heb donderdag en zaterdag geschreven.

Twee maal, donderdag en zaterdag, heb in het Theater
San Carlo de opera Semiramide gehoord, waarin de hoofd-
rollen door Me Fodor en door Lablache vervuld werden.
Het groote theater, waarin 254 loges zijn die elk vier tot
zes personen op een zes kunnen bevatten, was beide rei-
zen gansch vol; ook was de muziek heerlijk schoon
en uitstekend goed uitgevoerd; - de decoratiën zijn

Godsdienst. Omstreken.

vasi 79.

vasi 86 } Deze kerk is op zichzelf niet zeer belangrijk, maar
vasi 89 } het is hier dat jaarlijks een der voornaamste feesten gevierd wordt, waaraan van den koning tot het laagste volk deel nemen, en waarmee zich ter eere van Madonna aan de uitgelatenste vreugd overgeeft. Het is dit feest waarvan Mev: Staël spreekt in Corinne, L XI. Ch. 2. p 242.

prachtig, zoo dat het geheel een der schoonste zoo niet de allerschoonste tooneelvoorstelling is, die ik van dezen aart gezien heb.

Vrydag heb ik eene groote processie van een Madonna beeld uit de kapel „delle Scala Santa" gezien; veel mi-litairen met muziek waren in den trein, zy presen-teerden nu en dan geknield het geweer voor de maagd; de magistraat der stad in plegtgewaad, en vele geestelyken; men nam den hoed af, enkelde menschen knielden als madonna voorbyknam; van eenige balkons wierp men bloemen. Toen het beeld weder in de kapel kwam, knielden de magistraatspersonen voor hetzelve neder, ontvin-gen van een priester elk een papier met een klein af-beeldsel van het beeld, en de plegtigheid was geëindigd.

's avonds heb ik in de kerk San Ferdinando het „Salve regina" en andere liederen hooren zingen. De kerk was fraai verlicht, er waren veel menschen, maar het gezang maakte op my weinig indruk.

Zondag 11 april. 's morgens heb ik wat geschreven. Ver-volgens heb een uitstap buiten de stad gemaakt die my ver-scheiden uren aangenaam heeft bezig gehouden. Door de villa reale, de Mergellina; — ik bezocht de kerk Sta Maria di Piedigrotta en vervolgens die van Sta Maria del parto, waar Sannazzarius begraven ligt; — ik vervolgde den weg langs de zee, en liet al dus regts de grot van Posilipo liggen; — de schoonste ge-zigten, over de baai en hare afwisselende kusten,

Omstreken. Nieuwe weg over Posilipo. Vomero.

Vasi 88.

+Verder Procida en Ischia.

Vasi 92.

maken dezen weg tot een der heerlijkste wandelingen; overal ziet men huizen en tuinen langs het water, sommige hoog andere gansch in de laagte. De weg gaat langzamerhand den berg van Posilipo op, en moet even als die welke door den berg heen gaat, naar Puzzuoli voeren; toch is wel sedert lang dit plan ondernomen, maar nog niet ten uitvoer gebragt; thans heeft de Oostenrijksche generaal met den Koning eene overeenkomst gemaakt, om door de Duitsche soldaten den weg te laten voleinden; - deze werken er zeer ijverig aan, en men is nu reeds op het hoogste van den berg gekomen; - ik ben derwaards gewandeld. Men ziet de baai van Puzzuoli en het omliggende land, het eilandje Nisida en het nog kleinere waarop het lazaret staat. x Nu moet nog alleen de weg langs de helling van den berg vervolgd worden, om zich te vereenigen met dien, welke langs de kust der baai van Puzzuoli loopt; dan zal men naar deze plaats en het verdere land kunnen rijden, zonder de grot te passeren. Voor de schoone gezigten zal deze weg veel waard zijn. Met een rijtuigje met een paard dat ik hier aantrof, heb ik vervolgens, (omgekeerd zynde) links om een grooter toer boven op den berg Posilipo en vervolgens op den daaraanliggenden Vomero gemaakt. Men ziet nog eenige vormlooze ruines op den Posilipo, ook zijn er een aantal huizen, waarvan vele herbergen die meestal vol oostenrijksche soldaten waren.

Omstreken. Carthuizerklooster.

Vaas 93.

Vazen 94 & 95.

11 april. Napels.

Op den Vomero zag ik de Villa van den prins Ca-
raffa, Belvedere genaamd; het uitzigt is er merkelijk
zeer schoon; van de stad zelve ziet men maar een
gedeelte, maar van de omstreken, vooral regts, zeer
veel; — ik passeerde ook de villa Floridiana.
Het klooster der Camaldoli liet ik dit maal op
een grooten afstand liggen, en ging naar het gewe-
zen klooster der Karthuizers, thans invalidenhuis,
bij het kasteel St Ermo. Wat ik van het Gesticht
zag, gaf er mij een zeer ongunstig denkbeeld van;
er zijn 600 invaliden, ik zag een groot getal blinden;
de morsigheid en stank waren afschuwelijk, en
staken af bij het schoone gebouw en de omgan-
gen, die met helder witte marmorzuilen ver-
sierd zijn. De kerk daarentegen was zeer rein; zij
is uitstekend fraai; onder de schilderijen is de ge-
boorte van Jesus door Guido Reni, fraai maar niet
voleindigd; La Pietà van Spagnolet, een der beste
stukken van dezen meester. Het gezigt bij dit kloos-
ter is een der voortreffelijkste in de nabijheid van Na-
pels. Men staat veel lager dan bij het Camaldulen-
zerklooster, heeft daardoor niet zulk een uitgestrekt
gezigt; de stad en hare naaste omstreken ziet men
daarentegen veel naauwkeuriger. Hier hoort
men ook het gedruisch en geraas der stad, waar-
van men bij het andere klooster niets gewaar
wordt; met groot genoegen heb ik op twee ver-
schillende punten bij dit Karthuizerklooster gestaan

Museo Borbonico.

Giustiniani &
Tesoriis Guida &c. 52.

Romanelli Viaggio &c. I 125.

de Stad in hare volle grootheid, in hare heerlijke ligging, in hare levendigheid van bevolking, zag ik onmiddelijk voor mij: een groots en treffend tooneel.

Het was laat toen ik thuis kwam; ik ging met den heer Boneel eten; hij is mij voorgekomen een goed en zacht karakter te hebben, en wel onderrigt te zijn, ik had gaarne langer met hem op reis gewees

's avonds heb ik geslapen en mijn goed opgepakt.

Maandag 12 april. Na lang wachten heb ik van den Minister van het Koninklijk Huis een last-brief aan den Directeur van 't Museum ontvangen, om mij de Cose riservate te vertonen. Ik heb toen met nog andere heeren het Gabinetto di oggetti osceni mogen zien. Eenige fresco's uit muren van Herculanum en Pompeï gehaald; eenige beelden, waaronder zeer zonderlinge, zoo als die van den Satyr en de geit; een aantal amuletten en andere voorwerpen van brons, allen het teeken van Priapus voorstellende; eindelijk de steen met datzelfde teeken, en met het opschrift "Hic habitat felicitas." De gissingen omtrent de bedoeling van deze voorwerpen zijn zeer onzeker, maar zeker is het, dat de Romeinen andere voorstellingen van voegzaamheid gehad hebben, dan wij; — of wij daarom iets beter zijn in werkelijke zedelijkheid, is eene geheel andere vraag.

Zie Vasi Itinerario da Roma a Napoli.

Tegen 3 uren, ben ik met den vetturino Piraldi naar Rome vertrokken. Deze gaat met post paarden, en zyne wagens zyn dus even als in ande-re landen diligences. Nu gingen er twee wagens te gelyk; ik zat vooren met een Engelschman, die zeer beschaafd was en met wien ik doorgaande goed gesprek had.

Over een schoonen breeden weg, die onder Koning Joachim aangelegd is, reden wy door Capodichino en andere dorpen, naar Aversa een lief, vrolyk stadje. Het land is welbebouwd, levendig, en in 't verschiet zyn steeds de bergen; het was een heerlyke avond. Wy passeerden de kleine vesting Capua aan de rivier Vulturnus; wat soep met brood en wyn was hier ons sober avondmaal. De volgende post was maar eene herberg, waar vyf Oosten-ryksers de wacht hielden. In een kort gesprek lieten zy zich met veel verachting uit over de Napoli-tanen, waar zy zich zeer boven verheven geraalden, en die zich werkelyk gedragen als of zy veel minder waren. De zon ging helder onder en even zoo zagen wy de volle maan opgaan; wy konden geen beter weder verlangen, om door dit schoone land te reizen. Het dorp Santa Agata en het posthuis, dat daarop volgt, gepasseerd zynde, kwamen wy aan de rivier Ga-rigliano; deze gepasseerd zynde, zagen wy ruines van een Amphitheater en van Waterleidingen;

+ Dingsdag 13 april.

13 april. van Napels naar Rome.

De maan verspreide het fraaiste licht over die
resten van Romeinsche grootheid; zoo men
meent, is hier de stad Minturnae geweest.
Wy hoorden hier de kikvorschen even als in
Holland na hete zomerdagen; ook zyn hier
veel moerassen; het is in deze streken, dat
Marius vluchtende, tot aan het hoofd daar
in zonk.+ Spoedig zagen wy nu de zee, die
wy toch weder links lieten leggen, om ze in vol-
le pracht te vinden, naby Mola di Gaeta waar
de volgende post was. Hier lag (voor ons) de gansche
golf met hare kusten, en de vooruitsteekende
landtong of liever voorgebergte, waarop de
onneembare vesting Gaeta; waar van wy
de lichten zien konden. De volle maan wierp
hare stralen met zoo veel glans, dat men de
starren byna niet bemerkte. De vorige reis
was ik hier tegen den avond gepasseerd.
Tegen het aanbreken van den dag passeerden wy nu
het dorp Itri, reden verder door het schoone
maar, wegens gaudieven berugte, land naar
Fondi, het geen byna geheel uit rovers en be-
delaars bestaat. Ik zag weder dezelfde af-
schuwelyke menschen, die my de eerste reis zoo
gehinderd hadden; om ze te ontgaan wan-
delde ik met myn reisgenoot naar buiten de
stad, maar wy in de muren nog groote gedeel-